

О.В. Головіна
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

**ПРЕДМЕТ, МЕТОДОЛОГІЯ ТА ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ
ДЕРЖАВИ І ПРАВА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Історія держави і права зарубіжних країн відноситься до суспільних наук, які прийнято називати історико-правовими, оскільки вони за своїм науковим змістом та завданням одночасно мають пряме відношення як до історичної науки так і до правознавства.

Предметом дослідження історії держави і права зарубіжних країн є загальні закономірності та специфічні особливості походження держави і права, їх суть, особливі форми, а також їх розвиток і функціонування у тій або іншій конкретно-історичній обстановці, в окремих країнах в хронологічній послідовності.

Мета історії держави і права зарубіжних країн випливає з суті предмету:

- виявлення історичних закономірностей розвитку державно-правових процесів у країнах світу
- аналіз змісту державно-правових процесів у конкретно-історичній обстановці(період та країна)

Спираючись на визначення предмету історії держави і права зарубіжних країн та її мету, можливо виділити наступні завдання науки та курсу історії держави і права зарубіжних країн:

- зрозуміти витоки та юридичні передумови сучасного стану державної організації та права
- осмислити історичну послідовність розвитку цих явищ та її ступень
- розкрити, які причини та фактори та у якому співвідношенні визначали розвиток державно-правових інститутів

За тим, що вивчає історія держави і права, на пізнання якого об'єкта (державна організація та право) спрямована її увага, вона може вважатися

переважно юридичною дисципліною. За тим, якими методами і на основі яких взаємозв'язків ведеться дослідження цього об'єкту, як встановлюються закономірності функціонування цих явищ, історія держави і права – дисципліна переважно історична.

Метод (греч. *metodos*) – захід або система заходів у будь-якій діяльності. Методологія – система визначених принципів, заходів і операцій, які застосовуються в тій або іншій сфері діяльності.

Принцип історизму полягає в тому, що суспільні явища оцінюються тільки як притаманні для конкретного історичного часу, у взаємозв'язку з іншими структурами, які належали до цієї епохи.

В історії держави та права зарубіжних країн особливого значення набувають використання, по-перше, конкретно-історичного підходу, а також порівняльно-правового та системного методів дослідження процесів та явищ, які розглядаються.

Історія держави і права зарубіжних країн має міцний зв'язок з іншою юридичною наукою та учбовою дисципліною – теорією держави і права. яка також вивчає закономірності розвитку держави і права. На відміну від неї історія держави та права зарубіжних країн вивчає не абстрактну форму розвитку загально-правових та правових понять, а конкретні процеси розвитку державно-правових інститутів та явищ, які розвиваються у хронологічній послідовності та проявляються в окремому хронологічно-історичному місці.

Це наукова дисципліна в силу своєї пізнавальної цінності, інформованості є могутнім елементом формування історичної свідомості. Ця наука дає можливість не тільки зрозуміти державно-правові реалії сучасності, а й прогнозувати подальший розвиток держави і права.

Хронологічно послідовність передбачає відокремлення основних епох розвитку людського суспільства: давній світ, середні віки, новий та новітній час (XX ст.). Кожна з цих епох є історичною частиною в розвитку держави та права. Але необхідно урахувати існуючі еволюційні розбіжності та відміни розвитку

Східних та Західних суспільств, які мають свої власні, притаманні тільки їм одним характерні риси та особливості розвитку державно-правових інститутів. На це потрібно звернути увагу при дослідженні, вивченні та викладанні курсу історія держави та права зарубіжних країн.

Історія складається з двох основних етапів: первісного суспільства та цивілізації. Первісний устрій, який був початковим та закономірним етапом розвитку людства, охоплює тривалий період часу. Він налічує більш 2 млн. років. У цю епоху (добу) не було держави та права, але їх генезис, історія бере свій початок у відносно розвинутих суспільних структурах первісності.

За сучасною наукою первісне суспільство має декілька типів періодизації (культурологічна, археологічна та інші), але для певного розуміння соціальних та економічних передумов виникнення держави та права *принципового* значення *набуває відокремлення у первісному суспільстві двох основних етапів: привласнюючого господарства та виробляючого господарств* межа між якими лежить у неоліті (так звана, “неолітична революція”) (VIII – III тис. р. до н.е.).

У період привласнюючого господарства ішов процес формування самої людини як біосоціальної істоти. Людина існувала за рахунок присвоєння готового продукту - збиральство, полювання, рибальство). Вона вела переважно кочовий спосіб життя.

Люди об’єднувались у невеликі локальні ізольовані групи під керівництвом вождів. Ця простіша форма суспільної організації передбачала нерегульовані статеві стосунки, низький рівень суспільних відносин та простішу їх регуляцію. Така суспільна організація мала назву праобщини або первісного стада. Життя у праобщині не було хаотичним, їм керували складні інстинкти, правила, заборони (табу) та стандарти поведінки, які витримали перевірку часом і поступово оформлювались у звичаї.

Внутрішньо групові відносини мали егалітарний характер (відсутність різного рівня розподілу продукту). Розподіл жінок, *їжі* та матеріальних благ був між членами общин.

Ускладнення соціальних зв'язків призвели до переходу до виробляючої *економіки*. У цей період праобщина змінюється на *родовий устрій*, де панували стабільні родинно-планові общини. Вони налічували декілька поколінь родичів, які мали спільне походження від одних прабатьків (прародителів – рос.). В залежності від умов родообщинні відносини будувались на принципах матрілінейності та патрілінейності.

Неолітична революція та перехід до виробляючої економіки обумовили стабільність обумовили стабільність регіонів життя общини, перехід до землеробства. У цей період рання родова община змінюється на більш чисельну організацію соціального управління, коли рід об'єднувався з родом у так звані *фратрії*, які у свою чергу складали основу племені.

Плем'я, як правило, мало свою територію, назву, мову (діалект), свої власні релігійні погляди. Поступово формуються органи племінного самоврядування. Передусім це - племінна рада, до якої входили вожді та старійшини усіх родів племені. Поступово формується та розвивається посада вождя, який становиться реальним претендентом на верховну владу. У цей період вождь обирається членами племені. Вождь, а також старійшини можуть бути усунуті за бажанням більшості членів племені.

З розвитком майнової диференціації відбувається і розподіл людей на *дві нерівні групи – керуючих та керуємих*.

Управлінські посади отримують найбільш багаті та знатні члени племені. Таке положення закріплюється за допомогою релігійних вчень та міфів. Нерідко таке відокремлення досягає свого крайнього ступеню розподілу на *касти та стани*.

Таким чином, протодержава виникає ні як зовнішня по відношенню до родоплемінної структури сила, а як логічне, послідовне завершення її розвитку.

Одна з найбільш характерних ознак протодержави – формування складних організаційно-управлінських структур, систем, які поступово стають відірваними від іншого суспільства. Виникнення протодержави - це своєрідний прорив людства з первісності до цивілізації, який проходив нерівномірно у різних народів і завжди мів конкретні особливості, пов'язані з окремим регіоном.

Література

1. История государства и права зарубежных стран. Часть 1. Учебник для вузов. Под ред. Проф. Крашенниковой Н.А. и проф. Жидкова О.А. М.:Норма-инфра, 1998.
2. История политических и правовых учений. Учебник для вузов. под ред. Член.-кор. РАН В.С. Нерсисянца. М.:Норма-инфра, 1998.
3. Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн 6 Навч. Посібник. К.: Вентурі, 1997.
4. Шульженко Ф.Г., Наум М.Ю. Історія вчень про державу і право: Курс лекцій / За заг. Ред. В.В.Копейчикова. К.: Юрінформ. *Інтер*. 1997.
5. Черниловский З.М. Всеобщая история государства и права ~история государства и права зарубежных стран): Учебник, 2-е изд.. перераб. и доп. М.: Высш.шк., 1983. 6. Всеобщая история государства и права: Учебник / Под ред. Проф. К.И.Ватыра. М.: Юрист, 1998.
7. Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. М.: Былина, 1997.
8. Халапсис А. В. Постнеклассическая метафизика истории : монография. Днепропетровск : Инновация, 2008. 278 с.
9. Халапсис А. В. Зеркало Клио: Метафизическое постижение истории : монография. Днепр : Середняк Т.К., 2017. 384 с.
10. Хрестоматия по всеобщей истории государства и права I- Под ред. З.М.Черниловского. Сост. В.Н.Садтков.- М.: Гардарика, 1998.

11. Halapsis A. V. Ultima ratio deorum. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2016. Vol. 10. P. 100-106. doi:10.15802/ampr.v0i10.87313.
12. Halapsis A. V. The Measure of All Gods: Religious Paradigms of the Antiquity as Anthropological Invariants. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2018. Vol. 14. P. 158-171. doi:10.15802/ampr.v0i14.150756.
13. Halapsis A. V. On the Nature of the Gods, or “Epistemological Polytheism” as History Comprehension Method. *Evropský filozofický a historický diskurz*. 2015. Vol. 1, Issue 1. P. 53-59.
14. Halapsis A. V. Urbis et Orbis: Non-Euclidean Space of History. *Evropský filozofický a historický diskurz*. 2015. Vol. 1, Issue 2. P. 37-42.
15. Halapsis A. V. Marcus Aurelius and the Concept of Apotheosis in the Ancient Worldview. *ScienceRise*. 2016. Vol. 21, №4/1. P. 54-59. doi:10.15587/2313-8416.2016.67547.
16. Halapsis A. V. Historical Process and Heavenly Management: Hesiod’s Message. *ScienceRise*. 2016. Vol. 22, №5/1. P. 63-70. doi:10.15587/2313-8416.2016.69142.